

dhūrta-samāgamaḥ

(1)

harṣād ambhoja-janma-prabhṛti-diviṣadāṁ saṁsadi pṛitimatyā
svaśvāmaulau purārer duhitṛ-pariṇaye-sāksatāṁ cumbyamāne |
tad-vaktra-mauli-vakte militam iti bhṛṣam vīkṣya candraḥ sahāsaḥ
dṛṣṭvā tad-vaktram āśu smita-śubhaga-mukhaḥ pātu vah pañca-vaktrah ||1||

api ca—

vaktrāmbhoruhi-vismitāḥ stavakitā vakṣoruhi-sphāritāḥ
śroni-sīmani gumpitāś caraṇayor aksnoḥ punar vistṛtāḥ |
pārvatyāḥ pratigātra-citra-gatayas tanvantu bhadrāṇi vah
viddhasyāntika-puṣpa-sāyaka-śarair iśasya dṛg-bhaktayah ||2||

nāndy-ante sūtradhāraḥ—

yad adya—

nānā-yodha-niruddha-nirjita-sura-trāṇa-trasad-vāhinī-
nṛtyad-bhīma-kabandha-melaka-dalad-bhūmi-bhramad-bhūdharaḥ |
asti śrī-narasimha-deva-nṛpatiḥ karṇāṭa-cūḍāmaṇi
dṛpyat-pārthiva-sārtha-mauli-mukuṭa-nyastāṅghri-pañkeruhāḥ ||3||

tasyodyukta-bhuja-pratāpa-dahana-jvālā-nirastāpado
rāṅgaḥ sarva-guṇāniuvāda-padavī-vidyotanācāryakah |
yo dhīreśvara-vāṁśa-mauli-mukuto dātāvadātāśayas
tasya śrī-kaviśekharasya kavitā mac-cittam ālambate ||4||

tad anena sakala-saṅgīta-višeṣa-vidyotanābhinava-bharatena pura-mathana-
padāravinda-dvandva-vandāru-kara-pallavena nikhila-bhāṣopabhāṣāsubhambhāvuka-
saravatī-kaṇṭhābharaṇena anavarata-soma-rasāsvāda-kaśāya-kaṇṭha-kandalī-
narīnṛtyamāna-mīmāṁsā-mahotsavena rāmeśvarasya pautreṇa tatrabhavataḥ pavitra-
kīrterdhīreśvarasyātmajena mahā-sāsana-śreṇi-śikhara-bhrāmat-pallavī-janma-
bhūminā kavi-śekharācārya-jyotiḥ-īsvareṇa nija-kutūhala-viracitāṁ dhūrta-samāgama-
nāma prahasnam abhinetum ādiṣṭo'smi | tasya cādiṣṭam avaśyam iṣṭam mālatī-māleva
mayā śiro-dharaṇīyam |

tathā hi—

karpūranti sudhā-dravanti kamalāhāsanti haṁsanti ca
prāleyanti himālayanti karakāsāranti hāranti ca |
trailokyāṅkgana-raṅga-laṅgima-gati-prāgalbhya-sambhāvitāḥ
śītāṁśoh kiraṇa-cchaṭā iva jayanty etarhi tat-kīrtayah ||5||

api ca—

ke nārcitā diviṣadah kati na dvijeśāḥ
santarpitā na kavayah kati pūjītā vā |
ke cārthinaḥ pratidinam na kṛtāḥ kṛtārthāḥ
tyāga-prasāda-paṭunā kavi-śekhareṇa ||6||

tat preyasīm āhūya saṅgītakam avatarāmi |

(nepathyābhimukham avalokya) ārye, itas tāvat |

(praviśya) **naṭī** : ajja esamhi | āṇabedu aijo | ko ḡioo pasāikariadutti |¹

sūtradharah : ārye, api na jānāsi ?

yaś catvāri śatāni bandha-ghaṭanālaṅkāra-bhāñji drutam
ślokānām vidadhāti kautuka-vaśād ekāha-mātre kavīḥ |
khyātāḥ kṣmā-tala-maṇḍaleśv api catuh-śaṣṭheḥ kalāyā nidhiḥ
saṅgītagama-sāgaro vijayate śrī-jyotirīśāḥ kṛtī ||7||

tad-viracitam dhūrta-samāgama-nāma prahasanam abhinetum ārabdhām iti gīyatām
nātyocitam kiincit |

naṭī (sa-vinayam) : āṇabedu aijo | ko ettha pabandhe pahāṇo raso jaṁ uddisia
gāissam |²

sūtradhāraḥ : nanu protphulla-mālatī-makaranda-sāndrāmoda-matta-madhukara-
jhaṅkāra-mukharo vasantāḥ santatojjṛmbhitānāṅga-śrīngāra eva | tathā hi—

vikasita-nava-mallī-kuñja-guñjad-dvirephah
kusumita-sahakāra-śreṇi-niryat-parāgaḥ |
pramudita-pika-kaṇṭha-procchalan-maṅgala-śrīr
apaharati muner apy esa ceto vasantāḥ ||8||

naṭī :

malaāñila-cāliacūabaṇo
kala-kaṇṭhi-sarāhida-kāmīaṇo |
maaranda-vimatta-silimuhao
surahīkida-sabba-disāmuhao ||9||³

eso vasanta-māso muṇi-aṇa-satthassa rāsa-rahidassa |

¹ ārya, eśāsmi | ajñāpayatv āryah | ko niyogaḥ prasādīkriyatām iti |

² ajñāpayatv āryah | ko'smin prabandhe pradhāna-raso yam uddisya gāsyāmi |

³ malayāñila-cālita-cūta-vanah kalakanṭhi-svarāhata-kāmi-janaḥ | makaranda-vimatta-śilimukhakah
surabhīkṛta-sarva-diśāmukhakah |

ummulia garu-dhīram karei mammaha-vasam hiaam ||10||⁴

daṇḍa-kamaṇḍalu-maṇḍita-hastah
sulalita-tilaka-vibhūṣita-mastah |
ayam upasarpati jaṅgama-lobhaś
calat-kāśāya-paṭārpita-śobhaḥ ||11||

ajja ko eso parikkhalanta-ṇiddhoa-kasāa-vasaṇo daṇḍa-kupiṇḍiā-hattho dhutto bia ido
tado vilento dīsadi ?⁵

sūtradhāraḥ : ārye !

yah śrūyate jana-mukhāt turaga-kriyāvān
ācāra-dharma-rahito gaṇikā-vilāsī |
dīrghordhvā-puṇḍraka-kamaṇḍalu-daṇḍa-lakṣyāḥ
puṣṇāti viśva-nagaraḥ kila dambham ugram ||12||

tad etasya darśanam dūrata evāharanīyam |

(iti niṣkrāntau |)

|| iti prastāvanā ||

(tataḥ praviśati yathā-nirdiṣṭaḥ snātakenānugamyamāno viśvanagarah |

viśvanagarah (sa-nirvedaḥ) :

hṛdaya-kamala-madhye nirguṇo niṣprapañcas
tribhuvana-patir eko dhyāyate yogibhir yah |
tam aham aja-ramādyam jñāna-mātraika-vedyam
madhumathanam udāram santatam cintayāmi ||13||

snātakah (samanād avalokya svagatam) : aho ramaṇīadā basantassa | jado—

unmīlantam pasūṇam ra{i}rasa-kusalā chappadā bammahandhā
kantā-raṅgāṇurattā mahurasa-bhaviam sāṇurām pibanti |
uggāanti pphurantā ithuaṇajjhāṇokamarāasssakittim
saṁvittim hāraantā piaaṇavirahe koilā kāminīṇam ||14||⁶

⁴ esa vasanta-māso muni-jana-sārthasya rāga-rahitasya | unmūlya guru-dhairyam karoti manmatha-vaśam hṛdayam ||10||

⁵ ārya, ka esa pariskhalan-nirdhauta-kaśāya-vasano daṇḍa-kuṇḍikā-hasto dhūrta iva itas tato vilokayan dṛṣyate |

⁶ aho ramaṇīyatā vasantasya | yataḥ—unmīlat-prasūṇam rati-rasa-kuśalāḥ ṣaṭpadā manmathāndhāḥ kāntāraṅgāṇuraktā madhurasa-bhavitam sāṇurāgam pibanti | udgāyanti sphurantas tribhuvana-jayinah kāma-rāsasya kīrtim saṁvittim hārayantah priya-jana-virahe kokilāḥ kāminīṇam ||

abi a—

je kappūram harantā kamala-baṇa-sirim lolaantā sahābam
sāhāo kampaantā nihuaṇa-suhaā candaṇānam baṇānam |
te kandappassa mittā ra{i}taṇuramaṇi-kelidappam kuṇattā
telloam̄mohaantā malaasithariṇosialāvāntibāā ||15||⁷

tā kadham̄ eso a{i}dūsaho vasanta-samao me ekka-sarīreṇa sahidabbo |⁸ (iti
vaimanasyam̄ nāṭayati |)

viśvanagarah (snātakam̄ nirvarṇya) : aye durācāra katham adya cintābhāra-nata-
kandharo'nyādr̄ṣa iva dṛṣyase | tathā hi—

niḥsvāse pīvaratvam̄ vapusī sutanutā śūnyatā dṛṣṭi-pāte
vaktrendau dhūṣaratvam̄ gatiṣu vidhuratā cetasi mlānatā ca |
ceṣṭā naivekṣyate te yad adhika-vikalām rūpam āsāditas tvam̄
tan manye pañca-bāṇas tirayati bhavato dhīratām pūrva-rūpām ||16||

snātakah (salajjam adho-mukhah sthitvā) : bhaavam̄ adilajjākaram̄ kkhu edam̄ | tā na
juttam̄ tumha purado paāsidum̄ |⁹

viśvanagarah : na dosaḥ svarūpākhyāne | tat kathyatām̄ |

snātakah (sa-praṇayam) : bhaavam̄ ajja mae mahā-pahāde ṣaara-pokkhariṇi-parisare
ubahasida-sura-ṇāari-rūba-sampatti aṇaṅga-senā nāma bāra-vilāsinī viloidā | tado
pahudi sabba-gadaṁ tam jjeba pekkhāmi |¹⁰

viśvanagarah (sahasta-tālam uccair vihasya) : vatsa ! adya mayāpi tatraiva surata-priyā
nāma māsopavāsinī dṛṣṭā | tām anusandadhāno'ham api marma-bhedinā kāma-bāṇena
sandalita eva | tathā hi—

ākāśe likhiteva dikṣu khacitevākīrṇa-rūpeva ca
dṛk-pakṣma-pratibimbiteva manasi śliṣṭeva baddheva ca |
sā mac-citta-saroruhe madhukarīvātyanta-bhāvottarā
kāntā kānta-vilāsa-vāsa-vasatiḥ kvāstīti na jñāyate ||17||

(ürdhvam ālokya) vatsa ! madhyāhnām ārūḍho bhagavān sahasrāṁśuḥ | tathā hi—

dik-cakraṁ mṛgatrṣṇayā kavalitām vyomāpi bhāsvat-kara-

⁷ api ca | ye karpūram̄ harantā kamala-vana-śriyam̄ loḍayantaḥ sa-bhāvam | śākhāḥ kampayanto
nidhvana-sukhadāś candanānām vṛttānām | te kandarpasya mitrāṇi |

⁸ tat katham eṣa atiduḥsaho vasanta-samayo mayā eka-śarīreṇa soḍhavyaḥ |

⁹ bhagavann atilajjākaram̄ khalu etat | tan na yuktām yuṣmākām purataḥ prakāśayitum |

¹⁰ bhagavann adya mayā mahā-prabhāte nagara-puṣkariṇi-parisare upahasita-sura-nāgarī-rūpa-sampattir
anaṅga-senā nāma vāra-vilāsinī vilokitā | tataḥ prabhṛti sarva-gatām tām eva prekṣe |

chāyābhīś churitam tuṣānala-kaṇa-prāyāś ca bhūreṇavaḥ |
pānthāḥ palvala-saṅkula-druma-latā-kuñjodare śerate
mañjat-kuñjara-pāna-lohita-jalāḥ kṣubhyanti toyāśayāḥ ||18||

(iti parikrāmataḥ |)

mṛtāṅgāraḥ : bhagavann asmad-āvāsottare surata-priyā nāma māsopavāsinī prativasati | tatra gamyatām | (ity abhidhāya satvaram parikrāntaḥ |)

viśvanagarah : yady evam tataḥ samīhitam eva nah sampannam | tad ehi tatraiva gacchāva | (iti parikrāmataḥ |)

snātakah (agrato'valokya gandham āghrāya) : bho bhaavam, pekkha pekkha ! vihida-bhaavanta-jaṇa-muṇḍa-sariccha-bahuara-mahisī-khambha-sohanta-ca(u)ssālam ido tado sañcaranta-bāla-go-baccha-sohidam pīṇuttuṅga-tthanālasa-parikkhalanta-manda-saṅcāra-ramanijjāvāsa-parisara-sañcaranta-celiā-samūham kassa bi mahādhaṇassa vāsa-bhaṇam vilōadi | bho bho ḡārā kassa idam vāsa-bhaṇam ?¹¹ (iti paṭhati |)

nepathyē :

lakṣmī-vivarta-rasa-vighnita-sarva-bhogāḥ
śāśvat-prakīrṇa-dhana-cintita-vīta-nidraḥ |
agrāhya-nāmakatayā bhuvi yaḥ prasiddhas
tasyaitad āśrama-padam purato vibhāti ||19||

snātakah (agrato gatvā punaḥ) : bho bho ḡārā ! kassa idam vāsa-bhaṇam ? (iti paṭhati punar nepathyē lakṣmīr ity ādi |)

viśvanagarah : āḥ ka esa nāma-grahaṇe bhavato nirbandhaḥ ? athavā yad vā tadvāstu śrūyatām | mṛtāṅgāra-thakkurasyāśramo'yam | vatsa alam vilambena | vāsābhyantram praviśāva | (ity āvāsa-praveśam nāṭayitvā ekānte sthitau |)

(tataḥ praviśati kaśmala-veśo mṛtāṅgāraḥ |)

mṛtāṅgāraḥ :

vyaya-śīlah kuvero'yaṁ kāmaṁ yāti daridratām |
api prāṇāḥ pradātavyā nārthibhyo dhanikair dhanam ||20||

snātakah (upasṛtya) : bho mahā-bamhaṇa ! bhaavanto vissa-ṇaara-caraṇā tumhāṇam gehe bhikkham bhuñjidum icchanti |¹²

¹¹ bho bhagavan, paśya paśya ! vihita-bhagavaj-jana-muṇḍa-sadṛṣa-bahutara-mahisī-stambha-śobhamāna-catuhśālam itas tataḥ sañcarad-bāla-go-vatsa-śobhitam pīṇottuṅga-sthanālasa-pariskhalan-manda-saṅcāra-ramanīyāvāsa-parisara-sañcarac-cetikā-samūham kasyāpi mahā-dhanasya vāsa-bhavanam vilokyate | bho bho nāgarāḥ ! kasyedam vāsa-bhavanam ?

¹² bho mahā-brāhmaṇa ! bhagavanto viśva-nagara-caraṇā yuṣmākam gehe bhiksām bhoktum icchanti |

mṛtāṅgāraḥ (sva-gatam) : aho durdaivam asmākam yad etān sakala-nagarīyādylakān vihāya mayy eva patito dhūmaketuḥ | tat kah pratikāro’dyā bhaviṣyati ? (iti vicintya tāvat prakāśam sa-vinayam)

sthāne yasya caranti bhaikṣyam anaghāḥ snehena yuṣmādṛśaḥ
sa syād acyuta-mūrti-sevana-vaśād dhanyāḥ pavitrālayaḥ |
kim tv asmat-prativeśi-vipra-vanitā bhrāṭṛ-prasaktāṅganā
dūtī sa-prasaveti sūtakam atāḥ sthānāntaram gamyatām ||21||

viśvanagaraḥ (sva-gatam) : aho durātmano’sya vyāja-vyavahāraḥ | bhavatu vā | tat prabodhayāmi | (prakāśam) āyuṣman ! patīnām asmākam kutaḥ sūtaka-doṣaḥ | tathā ca smṛtiḥ—

na vāyuḥ sparśa-doṣeṇa nāgnir dahana-karmaṇā |
nāpo mūtra-purīṣābhyaṁ nānna-doṣeṇa maskarī ||22||

mṛtāṅgāraḥ (sa-vinayam): bhagavan ! yadyapy evam tathāpi na sambhavati | paśya—

anāvṛṣṭyā kṛṣir naṣṭā rāṣṭra-bhaṅgād ṣṭādikam |
vāṇijyam alpa-lābhena prātarāśasya kā kathā ||23||

snātakah (sa-krodham saṁskṛtam āśritya) :

snātakah (upasṛtya) : dhiṁ maurkhyam jaladhi-sutāyāḥ śriyah !

no jānāti kulīnam uttama-guṇam sattvānvitam dhārmikam
nācāra-pravaṇam na kārya-kuśalam na prajayālāñkṛtam |
nīcaṁ krūram apeta-sattva-hṛdayam yasmād iyaṁ sevate
tat tvam sānuguṇaḥ payodhi-sutayā lakṣmyā pramāṇikṛtaḥ ||24||

are ḥaṭha-paraloā duṭṭha-bamhaṇā īdise dūsaha-majjhaṇhe paṭhamam tumam
mahādhāṇam bhekkhia kudo aṇado gadua amhehim bhikkhā patthidabbā |¹³

mṛtāṅgāraḥ : bhagavann asmad-āvāsottare surata-priyā nāma māsopavāsinī
prativasati | tatra gamyatām | (ity abhidhāya satvaraṁ parikrāntaḥ |)

viśvanagaraḥ : yady evam tataḥ samīhitam eva nah sampannam | tad ehi tatraiva
gacchāvah | (iti parikrāmataḥ |)

¹³ are naṣṭa-paralokā duṣṭa-brāhmaṇāḥ ! īdrše duḥsaha-madhyāhne prathamaṁ tvāṁ mahā-dhanam
bhiksītvā kuto’nyato gatvā asmābhir bhikṣā prāthayitavyā |

snātakah (puro'valokya gandham āghrāya) : bhaavam, pekkha pekkha ekāngiāmuttham ethiā samjutta-mahā-handa-kuṭṭha-parimaluggāriaggimabhananādoṇam sevadi | tā edam jeva suratappiāe vāsa-bhavaṇam |¹⁴
viśvanagarah : vidagdhaiva kila māsopavāsinīti kiñvadantī | tad āgacchopasarpāva | (ity ekānte sthitau | tatah praviśati suratapriyā |)

suratapriyā :

dhammo ṇa iṭṭho bahu-dukkha-ceṭṭho
mokkheṇa sokkham mama atthi saccam |
attho samattho saalam vidhādum
aṇaṅga-sabbassa-kalāṇihāṇam ||25||¹⁵

snātakah (upasṛtya) : ajje, vissaṇaaro tumhāṇam adidhī uatthido |¹⁶

suratapriyā (parikramyāvalokya ca) : tā uasappāmi | (upasṛtya) bhaavam, paṇamāmi |¹⁷

viśvanagarah (sa-pramodam) : mad-abhilaṣita-bhājanam bhūyāḥ |

suratapriyā : bhaavam, tumhāṇam pasādeṇa |¹⁸

viśvanagarah : evam acirād astu |

suratapriyā : āṇabedu bhaavam jam mae kādabbam dāabbam ca |¹⁹

viśvanagarah : śubhe, kim adeyam asmākam bhavatyā ? sāmprataṁ bhikṣaiva tāvat |

suratapriyā : bhaavam, kīdisī bhikkhā kīdisī velāe kettiām te aṇāim ?²⁰

viśvanagarah (saharṣam) : śrūyatām—

māṁsam māṣa-paṭola-takra-baḍikā-vāstuka-śākam baṭah
sañjīvany atha matsya-mudga-vidala-prāyah prakārotkaraḥ |
svādiṣṭham ca payo ghṛtam dadhi navam rambhā-phalam śarkarā
saṅkṣepād iti sādhyatām suvadane bhikṣā madīyā drutam ||26||

¹⁴ bhagavan, paśya paśya ! ekāngikāmus tamātrikā-saṁyukta-mahā-kanda-kuṭṭha-parimalodgāro'grima-bhavanād enām rocate | tad etad eva suratapriyāyā vāsa-bhavanam |

¹⁵ dharma na iṣṭo bahu-duhkha-ceṣṭo mokṣeṇa sauκhyaṁ mamāsti satyaṁ | arthaḥ samarthaḥ sakalam vidhātūn aṇaṅga-sarvasva-kalā-nidhānam |

¹⁶ ārye, viśvaanagaro yuṣmākam atithīr upasthitah |

¹⁷ tad upasarpāmi | bhagavan praṇamāmi |

¹⁸ bhagavan, yuṣmākam prasādena |

¹⁹ ājñapayatu bhagavan yat mayā kartavyam dātavyam ca |

²⁰ bhagavan, kīdrśī bhikṣā kīdrśyām velāyām kiyanti te annāni ?

suratapriyā (vihasya svagatam) : hum, eso mahappā appa-bisajjaṇa-joggo jjeva deva-varassa pasāṇa saṁpaṇṇo |²¹ (prakāśam añjaliṁ baddhvā)

edam sarīram virahena juttam
pāṇā tahā dhamma-phalekka-sārā |
sabbam tuhāattam udāra-kitti
kā bāhire vatthuni atthi atthā ||27||²²

tā antara-gharam pavia vīsamīadu bhaavam | aham uṇa bhikkhā-pāram karemi |²³

snātakah (sopahāsam) : bhaavam, pekkha ! (saṁskṛtam āśritya)

pakvāḥ kuntala-rājayaḥ kaṭakaṭāksāmau kapolāv ubhāv
etasyāḥ stana-maṇḍalam nipatitam śuṣkā nitamba-sthalī |
dṛk-pāta-smītaiḥ śīva śīva prastauti netrotsavam
kim brūmāḥ karavāma veti kim iyam duṣṭā jarat-tāpasī ||28||

viśvanagarah : dhiṁ mūrkha ! kim asādhū-janocitam pralapasi ? (suratapriyām prati)
śubhe ! gamyatām pāka-śālām prati | vayam apy āgacchanta evāsmāhe |

suratapriyā : jam bhaavam āṇabedi |²⁴ (iti niṣkrāntā |)

snātakah : bhaavam ! jāva bhikkhā sijjhadi tāva ettha jjeva bhaavam tiṭṭhadu | aham
uṇa anaṅga-seṇāe pa(u)ttim jāṇia lahum āachāmi |²⁵

viśvanagarah : vatsa, haira gamyatām | (ity ubhau parikrāmataḥ |)

snātakah : bhaavam ! mūlaṇāsa-aṇābidassa geha-saṁṇihāne anaṅga-seṇāe vāsa-
bhavaṇam tti mae sudam | tā tassa jjeva aṇusāreṇa aṇesamha |²⁶

viśvanagarah : tad āgacchāgrataḥ | enām upasarpāva | (ity ekānte sthitau | tataḥ
praviśati anaṅgasenā |)

snātakah (sahasopasṛtya) : bhaavam ! pekkha pekkha—anaṅga-seṇā lāvaṇṇa-
lachim |²⁷

²¹ hūm, eṣa mahātmā ātma-visarjana-yoga eva deva-varasya prasādena sampannah |

²² idam śarīram virahena yuktam prāṇas tathā dharma-phalaika-sārāḥ | sarvam tvad-āyattam udāra-kirte
kā bāhya-vastuṇi asty āsthā |

²³ tasmād antar-ghraṭam praviśya viśramyatām bhagavān | aham punar bhikṣa-prakāram karomi |

²⁴ yad bhagavān ājñapayati |

²⁵ bhagavan ! yāvad bhikṣā sidhyati, tāvad atrāva bhagavān tiṣṭhatu | aham punar anaṅgasenikāyāḥ
pravṛttim jñātvā laghu āgacchāmi |

²⁶ bhagavan ! mūlaṇāśaka-nāpitasya geha-saṁṇidhāne anaṅgasenāyā vāsa-bhavanam | iti mayā śrutam |
tasmāt tasyaivānusāreṇāṁmahai |

²⁷ bhagavan ! preksasva preksasvānaṅgasenāyā lāvanya-lakṣmīm |

ṇīlambhoruha-pattakanta-ṇaaṇā sampuṇa-candrāṇaṇā
 uttuṅga-tthaṇa-bhāra-bhaṅgurataṇū veivva majjhe kisā |
 bālā matta-ga(i)nda-manda-gamaṇā sunder-a-sohāmaī
 nūṇam pañca-sarassa mohaṇa-laā siṅgāra-saṁjīvanī ||29||²⁸

viśvanagarah (svagatam) :

yan netrāñjana-bhaṅgi-laṅgima-maya-smerānanāmbhoruhā
 yat sākūta-kalā-vilāsa-vasatir yat kānta-romodgamā |
 mad-gāveṅgita-saṅgatim tanu-latām ālokya gopāyati
 prāyas tat katahyaty anaṅga-racanām aṅge kṛṣāṅgī sthitām ||30||

(prakāśam) samyag upalakṣitam | tathā hi—

yat tīrthāmbu mukhāmbujāsavaraso netre navendīvare
 danta-śreṇi-nakhās tatākṣata-cayo dūrvā ca romāvalī |
 uttuṅgam ca kuca-dvayam phala-yugam patram karāmbhoruhām
 tan manye madanārcanāhita-matiḥ svāṅgopahārair iyam ||31||

(anaṅgasenām lakṣyīkṛtya)

yat pūrvam racitam tapaḥ pratidinam yā tīrtha-yātrā kṛtā
 yad bhūmnā puruṣottamārcana-vidhau cetaḥ kṛtārthikṛtam |
 tasyaitat parama-pramoda-janakanām prāptam phalam karmaṇas
 tat kiṁ śāstra-kathā-rasena kim aho svargeṇa mokṣeṇa vā ||32||

(iti kāyāvasthām nāṭayati |)

snātakah (saharṣam svagatam) : eso lampado unduru-viare sappo bia pa(i)ttho |
 bhodu, jutti-pahāṇehim vaṇehim ṇivāra(i)ssam |²⁹ (prakāśam) bhagavam tumam
 upekkhida-saṁsāra-sokkho mokkhekkā-parāṇo kadham esārise maatiṇhā-sarise
 maaṇa-rase palia appāṇam vāvādesi ? ṇiattīadu imādo duṭṭha-gaṇiā-pasaṅgādo tti |³⁰

viśvanagarah (svagatam) : vatsa, naivam paśyasi—

yāvad dṛṣṭir mṛgākṣinām na narinarti bhaṅgura |
 tāvaj jñānavatām citte vivekaḥ kurute padam ||33||

²⁸ nīlambhoruha-patrakānta-nayanā sampūrṇa-candrānanā uttuṅga-stana-bhāra-bhaṅgura-tanur vedir
 iva madhye kṛṣā | vālā matta-gajendra-manda-gamaṇā saundarya-śobhā-mayī nūṇam pañcaśarasya
 mohana-latā śrīṅgāra-saṁjīvanī ||

²⁹ esa lampāta unduru-vivare sarpa iva praviṣṭaḥ | bhavatu | yukti-pradhānair vacanair nivārayiṣyāmi |

³⁰ bhagavan, tvam upekṣita-saṁsāra-saukhyo mokṣaika-parāyaṇaḥ kathām etādṛṣe mṛgatṛṣṇā-sadr̄ṣe
 madana-rase patitvā ātmānam vyāpādayasi ? nivartyatām asmād duṣṭa-gaṇikā-prasaṅgād iti |

anaṅgasenā (vihasya) : bhagavam dhañādhīṇo kkhu aam jaṇo | ettha aranarudiam
kadua appāṇaam viḍambesi |³¹

viśvanagarah : saṁnyāsinām asmākam kuto'rtha-sampattih ? tad asmac-charīreṇa
yathā-sukham viniyogaḥ kriyatām | (sānurāgam)

bāle mr̄ṇāla-dala-komala-bāhu-dande
caṇḍi pracaṇḍa-vadane mayi dehi dr̄ṣṭim |
eṣa tvadiya-vadanāmbuja-kṛṣṭa-cetā
dīno yatiḥ sapadi majjati kāma-sindhau ||34||

snātakah : bho bhagavam ! tumam upekkhida-samsāra-sokkho (ity ādi paṭhati |)

anaṅgasenā (saṁskṛtam āśritya) : bhagavann alam atrātyantānusandhānena !

vāg-arthaṁ parihṛtya mokṣa-padavīṁ dhyāyanti nirmatsarāḥ
śānta-praudha-kulīna-hīna-viṣaye sarvatra sādhāraṇāḥ |
rāga-dveṣa-samatva-karṣṭa-dhiyo veṣyāḥ surā bhikṣavo
vastum nanv api nityam ity ahaha kiṁ kāmārṇave majjati ||35||

viśvanagarah : priye, gṛhāṇāsmac-charīram | (ity añcale dhārayati |)

snātakah (sahasopasṛtya) : are ḷaṭṭha-paraloā duṭṭha-paribbāā esā paṭhamam amha-
pariggaheṇa tuha putta-vahū hodi | tā muñca eṇam |³²

viśvanagarah : dhiṇ mūrkha ! eṣāsmad-vadhūs tvad-guru-patnī māṭr-tulyā ca | tat kim
enām anubadhnāsi ?

snātakah (sa-krodham) : are re lampadā ! evam evam bhaṇṭassa daṇḍa-ppahāreṇa
pakka-mālūra-phalam bia muṇḍam de thattharam kara(i)ssam |³³ (ity anyonyam
kalaham kurutah |)

anaṅgasenā (svagataṁ) : kadham dhetta-hattha-palidamhi | bodu evam tāva |
(prakāśam) bho mahā-bhādheā ! tumhānam eārise mahā-vivāde asajjāimisso
pamāṇikariādu |³⁴ (iti granthim darśayati |)

viśvanagarah : alam granthi-darśanena ! āgacchataṁ tatraiva gacchāmaḥ | (iti
niṣkrāntāḥ sarve |)

³¹ bhagavan, dhanādhīṇah khaly ayam janaḥ | atra aranya-ruditam kṛtvātmānam viḍambayasi |

³² are naṣṭa-para-loka duṣṭa-parivrājaka ! eṣā prathamam asmat-parigraheṇa tava putra-vadhūr bhavati |
tasmān muñcainam |

³³ are re lampatā ! evam evam bhaṇṭato daṇḍa-prahāreṇa pakva-mālūra-phalam iva muṇḍam tava
kaṇḍāśah kariṣyāmi |

³⁴ kathām dhūrta-hasta-patitāsmi ? bhavatu, evam tāvat | bho mahā-bhāga-dheyau ! priye daśaṇkakā
mayā dātavyāḥ | tasmāt tad gr̄hitvā mama manoharam sampādaya |

iti prathamāhaḥ-sandhiḥ |

—o)0(o—

(2)

(tataḥ praviśati asajjātimiśro vidūṣakaś ca |)

asajjāti-miśraḥ (sa-pramodanam) :

trailokya-bhojanam śreṣṭham tato'pi suratotsavah |
bhojanam vāstu vā nāstu jīvanam suratam vinā ||1||

vatsa, bandhu-vañcaka āgacchādhīṣva |

vidūṣakah : jam āṇabedi |

asajjāti-miśraḥ :

yad rāmā-vaktra-pnam yad alasa-nayanālokanam keli-raṅge
yah syād apy aṅga-saṅgah kuca-kalasam utpīḍane bāhu-bhaṅgiḥ |
etat saṁsāra-sāram kuru nija-hṛdaye nirvikalpaika-kalpam
kim te kāryam vivāda-kvathita-ṛju-mati-grantha-kanthābhareṇa ||2||

vidūṣakah : bho missa, parāṅgaṇā-sambhogādo pi para-mandire sandhim kadua jam
attho abaharīadi tam jjeva tihuṇa-sāram |³⁵ pekkha pekkha—

kim bānijjena kajjam ḥiadhaṇa-vilaam tam kkhu kāūṇa dukkham
kim vā kajjam kisie pasu-vasu-ṇiamāsa-ṇikkajjādāe |
kim vijjāe phalam vā maraṇa-samasamuppaṇa-cintāulāe
ekkam tellosāram para-dhaṇa-haraṇam jūa-kīlā-suham ca ||3||³⁶

tā ettha dhutta-uraṇaare jādiso tumam gurū tādiso aham sissō samvutto |³⁷

asajjāti-miśraḥ : aho asmin nagare nirupadhi-jīvanatāsmad-vidha-śrotriyāṇām |
dināśṭatayād ārabhya na kaścin nyaya-vādi na kapāṭa-śraddha-pratilambho na ca
gaṇikālāpah |

³⁵ bho miśra ! parāṅgaṇā-sambhogād api para-mandire sandhim kṛtvā yad artho'pahriyate tad eva tribhuvana-sāram | prekṣasva prekṣasva—

³⁶ kim vāṇijjena kāryam nija-dhana-vilayam tam khalu kṛtvā duḥkham | kim vā kāryam kṛṣyā paśu-vasu-nyamāsa-niśkāryatayā | kiṁ vidyāyāḥ phalam vā maraṇa-śrama-samutpanna-cintākulāyāḥ | ekaṁ trailokya-sāram para-dhana-haraṇam dyūta-krīḍā-sukham ca |

³⁷ tad atra dhūrta-pura-nagare yādṛśas tvam gurus tādṛśo'ham śiṣyāḥ samvṛttah |

nepathyē : vijñāpyatāṁ miśrasya sthāne nyāya-karaṇārthāṁ vādinau dvāri vartete |

asajjāti-miśraḥ : vatsa bandhuvañcaka, praveśaya vādinau |

(vidūṣako niṣkramya viśvanagara-snātakānaṅgasenābhīḥ saha punaḥ praviśati |)

asajjāti-miśraḥ (viśvanagara-snātakau nirikṣya svagataṁ) : katham anarthāntaram
āpatitam ? (prakāśam) bhagavann āgantukā vayam | tan nātra bhiksāvasarah |

vidūṣakah : bho missa ede jjeva vādiṇo | edāṇam vivādām vicāredu misso |³⁸

asajjāti-miśraḥ (sa-harṣam sa-gauravaṁ ca) : āsanam upaniyatāṁ bhagavate snātakāya
ca |

(vidūṣakas tathā kṛtvā sarvān upaveśayati |)

asajjāti-miśraḥ : ko’rthī, kaḥ pratyarthī ?

snātakah : bhāsāe aham atthī ṇiara-kareṇa bhagavam |³⁹

asajjāti-miśraḥ : nyāya-vādinaḥ prathamato nikaraḥ paścād bhāṣottare |

viśvanagarah : ayam asmat-samnyāsa-danḍo nikaraḥ |

snātakah : edam me indāśana-kolliam ṇiaara-karaṇe pavinīadu |⁴⁰

asajjāti-miśraḥ (sa-gauravaṁ gṛhītvā sa-pramodam āghrāya) : kiñcid viniyujyate |

nindrākaram doṣa-vināśa-hetuḥ
kṣudhākaram buddhi-vikāśakaram ca |
indrāśanam kāma-balānukūlam
labdhām mayā daiva-vaśād idānīm ||4||

viśvanagarah :

svādhīna-yauvanā subhṛūḥ sā mānyā sarva-kāminām |
asmābhir iyam ākrāntā madīyā tena vallabhā ||5||

asajjāti-miśraḥ (bhāsām bhūmau likhitvā snātakam prati) : snātaka, satvaram uttaram
kuru |

snātakah :

³⁸ bho miśra ! etāv eva vādinau | etayor vivādām vicārayatu miśraḥ |

³⁹ bhāsām aham arthī nikara-karaṇe bhagavān |

⁴⁰ idam me indrāśana-kaulikam nikara-karaṇe pravinīyatām |

esā pubbami mae ditṭhā dāūṇa dasa-taṇkaā |
āṇīdā a madim dāim madiā tena vallahā ||6||⁴¹

asajjātimiśraḥ : uttaram abhilikha |

vidūṣakah : bho missa ! pekkha pekkha ! anaṅgasenā lābaṇṇa-lachim !

maalañchaṇa-bimba-phuranta-muhī⁴²
ṇaṇuppalacañcalakeliṇihī |
thaṇa-bhāra-ṇaā a(i)majjhakisā
paṭhamodiacandakalā-sarisā ||7||

asajjātimiśraḥ : aho nirmāṇa-vaidagdhī vidhātuḥ ! tathā hi—

nīlollasal-lalita-khañjana-mañju-netrā
sampūrṇa-śārada-kalā-nidhi-kānta-vaktrā |
bālā jagat-tritaya-mohana-divya-mūrtir
manyē vibhāti jagati smara-dhīra-kīrtih ||8||

bho vādinau ! esā vivādādhyāsitānaṅgasenā jaya-parājayam yāvat madhyastha-sthāne
sthāpyatām | evam-vidhe ca mādhyasthye vayam eva nr̄pati-vyavasthitā madhyasthāḥ |

(anaṅgasenām ānīya sva-saṁnidhāv upaveṣya tadiya-karam hṛdaye nidhāya sa-
pramodam)

vikaca-kamala-koṣa-śrīr iyaṁ kāmya-bhūtir
himakara-kara-jātāc candrakāntād dhi sītah |
mr̄gamada-ghanasāraāsaṅga-saurabhya-bhavyo
harati madana-tāpaṁ komalaḥ pāṇir asyāḥ ||9||

(kṣaṇam vicārya uccair vihasya) bho vādinau ! etad rājya-kṣetre bhujāngayor iva
yuvayor vivādaḥ | tathā hi—

naiṣā tvadīyā bhavato’pi neyam
mat-saṁnidhiṣṭhā subhagā madīyā |
svapne’pi pūrvam̄ mayi jāta-kelis
tato’pi hetoh khalu vallabhā me ||10||

vidūṣakah (anaṅgasenām ālokya janāntikam) : bho sundari ! eso misso buddho
bhaavaṁ ḥiddhaṇo siṇādāo icchāraaṇo | tā edāṇam̄ samāgamaṁ pariharia amha-
samāgameṇa tuha jobbaṇam̄ saphalam̄ bhodu |⁴²

⁴¹ esā pūrvam̄ mayā dṛṣṭā dattvā daśa-ṭaṇkakān | ānītā ca matim̄ dayitām̄ madīyā tena vallabhā ||

⁴² bho sundari ! esa miśro vrddho, bhagavān nirdhanoh, snātaka icchā-racanah | tasmād eteṣāṁ
samāgamaṁ parihṛtya mat-samāgameṇa tava yauvanaṁ saphalam̄ bhavatu |

(ity ātmānam darśayati |)

anaṅgasenā (sa-smitam) : edam dhutta-samāgama-pahasanam sambuttam |⁴³

viśvanagarah (sa-vairāgyam) : vatsa durācāra, na hi jalaukasām aṅge jalaukā lagati | mūlanāsasyāyam vicārah | tad ehi suratapriyāyā eva bhavanam gacchāva | (iti niśkrāntau | tataḥ praviśati apaṭī-kṣepeṇa mūlanāśakah |)

mūlanāśakah : ale ale ! anaṅgaśenie jāṇide tumha calidam jam vālam vālam kaamaaṇa-mandila-kkhaula-vedanam patthante bahu-vālam hagge tae paāśide | tā saṁpadam paaccha | aṇadhā lādohām dāva dāiśam |⁴⁴

anaṅgasenā : mūla-nāsaa, saṁpadam jjeva asajjāi-missādo tuha dāissam | tā suttho hohi |⁴⁵

vidūṣakah : ko eso duṭṭha-damṣaṇo duṭṭha-carido duṭṭha-vasaṇo ?⁴⁶

asajjātimiśrah : eṣa kim bhagavad-agocarah ? paśya—

chinnauṣṭanāso gala-gaṇḍa-namro
vāmākṣikāṇo galitaika-hastah |
śilipada-vyāprta-dakṣināṅghriḥ
sa mūlanāśah kila nāpito'sau ||11||

(mūlanāśakah sahasopasṛtya sarvesām sa-pramāṇam ādarśam darśayati |)

asajjātimiśrah : mūlanāśaka ! kriyatām asmākam nakha-lomnām pariṣkārah |

mūla-nāśakah : paṭhamam vedanam paacha |⁴⁷

asajjātimiśrah : mūlanāśaka, kim arthaṁ ?

mūla-nāśakah : bho, jadi tumam palikkhalante paṭhamam jjeva maliśāsi tā vedanam kiṇa pa(i)cchidavvam |⁴⁸

asajjātimiśrah : alam parihāsenā ! gṛhyatām idam pārītoṣikam |

⁴³ etad dhūrta-samāgama-prahasanam saṁvṛttam |

⁴⁴ are are ! anaṅgasenike jjātām tava caritām yad vāram vāram kṛta-madana-mandira-kṣaura-vetanam prārthayan bahu-vāram aham tvayā prakāśitah | tasmāt sāmprataṁ prayaccha | anyathā rājad-vidhāni tava dāsyāmi |

⁴⁵ mūla-nāśaka, sāmpratam eva asajjāti-miśrāt tatra dāsyāmi | tasmāt sustho bhava |

⁴⁶ ka eṣa duṣṭa-darśanah, duṣṭa-caritah, duṣṭa-vasanah ?

⁴⁷ prathamam vetanam prayaccha |

⁴⁸ bho, yadi tvarām pariskhalan prathamam marisyasi, tadā vetanam kena prayantavyam ?

(iti kaulikād ākṛṣya gañjākinīṁ dadāti | mūlanāśakah sa-gauravam grhītvā sa-pramodam āghrāya kimcid viniyujya ca miśrasya kara-caraṇayor bandhanam kṛtvā vyāpāram nāṭayati |)

asajjātimiśraḥ (sa-vedanam) :

dalati hṛdayam etan moham abhyeti cetaḥ
sphuṭati sakala-dehe kīkasa-granthi-sandhiḥ |
virama virama śilpān mūlanāśa tvam asmāt
śiva śiva śiva sadyo jīvanam kūtyatīva ||12||

mūla-nāśakah (cālayitvā) : kadham malide aśajjāimiśse ? lahū lahū abakamiśśam |⁴⁹
(iti niṣkrāntah |)

vidūṣakah (miśrasya kara-caraṇayor bandhanam apanīya) : bho āṇabedu missō
abarām hu tuha piām ḥivvāha(i)ssam |⁵⁰

asajjātimiśraḥ (samjñām labdhvā) :

rāṣṭram samastaṁ kapaṭena bhuktam
dhūrta-kriyābhīr dayiteyam āptā |
bhavān vīnīto militāś ca śiṣyāḥ
nātah param nah priyam asti loke ||13||

tathāpīdam astu—

kāle santata-varsīṇo jala-mucaḥ śasyaiḥ samṛddhā dharā
bhūpālā nija-dharma-pālana-parā viprās trayī-nirbharāḥ |
svādu-kṣīra-natodhasaḥ pratidinam gāvo nirastāpadah
santaḥ sānti-parā bhavantu kṛtinah saujanya-bhājo janāḥ ||14||

(iti niṣkrāntah sarve |)

iti kavi-śekharācārya-jyotirīśvara-viracitam
dhūrta-samāgamam nāma prahasanaṁ
samāptam
||

⁴⁹ katham mrto'sajjāti-miśraḥ ? laghu laghu apakramiṣyāmi |

⁵⁰ bho ājñāpayatu miśraḥ | aparam khalu tava priyam nirvāhayisyāmi |